

LAUSUNTOYHTEENVETO

Ehdotuksesta valtiovarainministeriön asetuksiksi eräiden hallinnon yhteisten sähköisen asiain tukipalveluiden tuottamisesta annettiin 28 lausuntoa.

Lausunnonantajista 15 ilmoitti, etteivät anna lausuntoa, ei ole lausuttavaa, ei ole huomautettavaa tai että kannattavat ehdotusta sellaisenaan.

1. Relevantit hallinnon tukipalveluita tuottavien organisaatioiden näkemykset

CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy (CSC) pitää perusteltuna, että datanhallinta-asetuksen 7 artiklassa säädetty tukipalvelutehtävä osoitettaisiin Tilastokeskukselle ja korostaa samalla, että nykyisenkaltaisen hajautettu järjestelmä, jossa toimii useita vahvoja alakohtaisia datanhallinnan neuvontaa ja osaamisen kehittämisen palveluja tarjoavia organisaatioita, säilyy myös jatkossa. CSC ylläpitää merkittävänä osana Suomen tutkimusjärjestelmää tietojenkäsittelypalveluita, mutta myös tukee tutkimuksen, oppimisen ja kulttuuriperinnön datanhallinnan taitoja ja kehittää osaamista tutkimusdatanhallinnan osaamiskeskuksena. CSC katsoo, että asetuksen toimeenpanon yhteydessä tulee luoda toimiva yhteistyömalli asetettavan toimivaltaisen elimen ja CSC:n kaltaisten sektorikohtaisten toimijoiden välille. Lisäksi, koska datanhallinta-asetuksen tavoitteena on aktiivisesti edistää suojatun datan uudelleenkäyttöä, näiden toimielinten riittävä resursointi on turvattava.

CSC pitää niin ikään perusteltuna keskitetyn tietopisteen tehtävien asettamista Digi- ja väestötietovirastolle. CSC pitää lisäksi tärkeänä keskitetyn tietopisteen linkittämistä alakohtaisiin, alueellisiin ja paikallisiin tietopisteisiin, koska se nopeuttaa sekä asetuksen tarkoittaman suojatun datan saatavuutta, että alakohtaisten tietovarantojen ja niitä koskevien näkymien kokoamista yhteen.

Digi- ja väestötietovirasto (DVV) pitää asetusta hyvin valmisteltuna ja toteaa, että DVV:lla on kyky toimeenpanna EU:n datanhallinta-asetuksen 8 artiklan kohtien 1-3 mukainen tehtävä tuottaa ja kehittää kansallista keskitettyä tietopistettä. DVV katsoo kuitenkin, että EU:n datahallinta-asetuksen tavoitteet, ja siten myös keskitetyn tietopisteen hyödyt, datavetoisen innovoinnin edistämisestä uhkaavat jäädä toteutumatta, jollei riittävästi varmisteta dataa hallinnoivien eli tietopistettä käyttävien organisaatioiden toimia tietopisteen käyttämiseksi. Käytännössä varmistaminen voisi tarkoittaa velvoittavaa säätelyä tai toimeenpanon tukemista rahallisesti, sillä datan tai sen kuvailutietojen avaaminen ei aina tuota sellaista suoraa hyötyä dataa tarjoavalle organisaatiolle, että se riittäisi motivoimaan tietopistettä käyttävää organisaatiota riittävästi sen oman toiminnan lähtökohdista.

DVV yhtyy perustelumuiotiossa esitettyyn arvioon, että lisäkustannukset jäävät vähäisiksi DVV:lle ja tietovarantoja tuottaville organisaatioille, mutta lähtökohtaisesti koskien vuotta 2023. DVV kiinnittää huomiota siihen, että tietopiste ja sen asiakaspalvelu tulee palveluna tuottaa jatkuvasti ja tulevaisuuden kulujen kattamiseksi toiminnalle on tarpeen turvata riittävä rahoitus.

Findata katsoo, että olisi oltava selvää, ettei tarkoituksena ole rajata mahdollisuutta toimia datanhallinta-asetuksen 7 artiklan mukaisena toimivaltaisena elimenä esimerkiksi siltä osin, kun Findatalle on säädetty toisiolaissa myös muita 7 artiklassa säädettyihin tehtäviin liittyviä tehtäviä kuin tuen tarjoaminen. Findatan tehtäväksi on säädetty esimerkiksi datanhallinta-asetuksen 7 artiklan 2 kohdassakin mahdollistettu muiden rekisterinpitäjien tietoja koskeva lupatoimivalta.

Findata huomauttaa myös, että toisiolain 16 §:ssä on säädetty Findatalle velvollisuus ylläpitää tietopyyntöjen hallintajärjestelmää, jonka välityksellä tietolupahakemus ja toisiolain mukainen tietopyyntö on toimitettava Findatalle. Tällä vaikuttaisi olevan liityntä datanhallinta-asetuksen 8 artiklan 2 kohdassa keskitetyille tietopisteelle säädettyihin tehtäviin. Findata katsoo, että sääntelytoimissa on syytä varmistaa, että uudelleenkäyttöä koskevia lupia ja tietopyyntöjä voidaan myös jatkossa käsitellä alakohtaisessa tietopisteessä, kuten Findatassa ja että perustelumuiustiossa on tarpeen avata tarkemmin, miten on arvioitu, että keskitetyn tietopisteen perustamisella ei olisi vaikutusta Findataan.

Findata muistuttaa, että toisiolaissa on asetettu siinä tarkoitetuille rekisterinpitäjille sekä Findatalle velvollisuus ylläpitää tietoaaineistojen kuvauksia, ja Findatalle tehtävä antaa tarkemmat määräykset aineistokuvausten tietosisällöistä, käsitteistä ja tietorakenteista. Tällä vaikuttaisi olevan liityntä datanhallinta-asetuksen 8 artiklan 1-2 kohtien mukaisiin tehtäviin. Näyttää siltä, että 8 artiklassa mahdollistettu linkittäminen alakohtaisiin tietopisteisiin mahdollistaa sen, että vaikutukset nykytilaan jäävät tältä osin vähäisiksi. Tämä olisi kuitenkin selkeyden vuoksi hyvä kuvata perustelumuiustiossa, jossa tällä hetkellä todetaan, ettei keskitetyn tietopisteen perustamisella ole välitöntä vaikutusta Findatan toimintaan.

Tilastokeskus katsoo, että suojatun datan uudelleenkäyttö on viime vuosina ollut voimakkaassa kasvussa, jonka seurauksena tietoaaineistojen uudelleenkäyttö on moninkertaistunut. Myös tarve tekniseen tukeen on lisääntynyt. Tilastokeskuksen näkemyksen mukaan VM:n asetuksen valmisteluissa tehdyt vaikutustenarvioinnit koskien datanhallinta-asetuksen 7 artiklan mukaista toimivaltaisen elimen toimintoa eivät ole oikeasuhtaisia eivätkä huomioi tapahtunutta kehitystä. Tilastokeskuksen mukaan nykyresursseilla on laajenevaan kysyntään vaikea vastata asetuksen määrittämässä aikataulussa ja tukipalvelulta edellytettävällä teknillä tuella.

Tilastokeskus kertoo, että se on TAE-2024 valmistelun yhteydessä esittänyt 3 henkilön lisärekrytointia datanhallinta-asetuksen aikatauluvaatimusten toteuttamiseen sekä 1 henkilön lisäpanosta teknisen ja juridisen tuen järjestämiseen. Yhteensä lisäystä esitetään 300 000 euroa Tilastokeskuksen määrärahaan. Tilastokeskus esittää, että tämä tarve huomioidaan vaikutustenarvioinneissa.

Datanhallinta-asetuksen 8 artiklan osalta tilastokeskus katsoo, että koska Avoindata.fi-portaalissa ei tällä hetkellä ole yhtään tietoja julkisen sektorin suojatun datan tietovarannoista, olisi kustannustehokkaampaa, jos tilastokeskuksen omaa olemassa olevaa TAIKA-katalogia laajennettaisiin uusilla tietoaaineistoilla. Tilastokeskus katsoo, että tietojen kerääminen suojatun datan tietovarannoista olisi näin ollen aloitettava täysin tyhjästä ja niiden kuvaaminen DVV:n ylläpitämään portaaliin olisi erittäin suuritöistä.

2. Muut julkishallinnon organisaatioiden näkemykset

Helsingin kaupunki kannattaa sinänsä ehdotettua tehtävänjakoa, mutta katsoo, että virastojen riittävästä resursoinnista olisi pidettävä huolta. Ehdotettu toimeenpano, joka tapahtuisi olemassa olevien resurssien puitteissa, on Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ristiriidassa Suomen digitaalisen kompassin tavoitteiden kanssa, jossa katsotaan, että Suomi haluaa olla globaali edelläkävijä datataloudessa vuonna 2030. Jotta tämä voisi toteutua, olisi

luotava edellytykset virastoille suorittaa tehtävät kunnianhimoisella tasolla. Helsingin kaupunki painottaa toisaalta sitä, että eri viranomaisien välinen tehtäväjako vastuineen tulee olla selvä ja toisaalta sitä, että viranomaisilla tulisi olla yhteinen toimintasuunnitelma, jossa korostuu vastuuviranomaisien proaktiivinen toiminta datan uudelleenkäytön edistämiseksi, mm. koulutusten ja parhaiden käytäntöjen jakamisen muodossa.

Helsingin kaupunki on myös huolissaan siitä, että metatietoja kuvataan ja ylläpidetään manuaalisesti useaan eri paikkaan ja ettei metatietojen kuvaamisessa huomioitaisi riittävästi yhteentoimivuutta ja mahdollisuutta metatietojen automaattiseen kopiointiin rajapintojen kautta. Helsingin kaupunki huomauttaa myös, ettei asetuksesta käy ilmi, ovatko uudet tukipalvelut maksutta käytettävissä tai mikä taho huolehtisi eri vaiheisiin liittyvistä kustannuksista.

Kela kannattaa ehdotettua tehtävänkajoa mutta katsoo, että datanhallinta-asetuksen 7 artiklassa säädettyjen tehtävien osalta on selvítettävä työnjako Sosiaali- ja terveystietojen tietolupa-viranomaisen (Findatan) kanssa. Laissa sosiaali- ja terveystiedon toissijaisesta käytöstä (552/2019) vastaavia tehtäviä sote-tiedon osalta on määrätty Findatan tehtäväksi. Mm. tietoturvallisen käyttöympäristön ylläpito kuuluu olennaisena osana Findatan tehtäviin. Lisäksi on huomioitava, että sote-tietojen osalta tietoaaineistot kuvataan jo nykyisellään Findatan Aineistokatalogiin, jossa aineistot ovat kuvattu muuttujatasolla. Tulisi välttää tilannetta, jossa rekisterinpitäjille muodostuu velvollisuus kuvata samoja tietoja useaan paikkaan. Kelan mielestä olisi syytä arvioida, voisiko DVV toteuttaa sote-tietojen kuvaukset esim. viittauksella Aineistokatalogiin.

Tietosuojaavaltuutetun toimisto pitää tärkeänä, että ehdotettu yleinen tukipalvelutehtävä ei vaikuta jo olemassa olevaan sektorikohtaiseen sääntelyyn, joka koskee viranomaisien hallussa olevien tietojen uudelleenkäyttöä. Henkilötietojen toisiokäytön osalta keskeistä tällaista sääntelyä on annettu sosiaali- ja terveystietojen toissijaista käyttöä koskevassa laissa (toisiolaki) ja tähän liittyvä viranomaisetehtävä on annettu Sosiaali- ja terveystietojen tietolupa-viranomaiselle (Findata). Findatalle on toisiolaissa säädetty ehdotettua toimivaltaisen viranomaisen tukipalvelutehtävää huomattavasti laajemmista tehtävistä. Tietosuojaavaltuutetun toimiston mielestä on tärkeää, ettei Tilastokeskukselle esitetty tehtävä ole ristiriidassa Findatan laajemman tehtävänkujan kanssa. Toisiolaissa on kattavasti arvioitu siinä tarkoitettujen henkilötietojen käytön välttämättömyyttä ja suhteellisuutta tietosuoja-asetuksen 23 artiklan mukaisiin tavoitteisiin nähden ja säännelty selkeistä ja tarkkarajaisista menettelyistä henkilötietojen käytölle määriteltyihin toissijaisiin käyttötarkoituksiin. Toisiolaissa on muun muassa säädetty henkilötietojen käsittelystä tietoturvalisessa käyttöympäristössä, käyttöympäristön vähimmäisvaatimuksista, käyttöympäristön tietoturvalisisuuden arvioinnista ja käyttöympäristöjen valvonnasta.

Tietosuojaavaltuutetun toimisto kiinnittää huomiota siihen, että toimivaltaisen elimen rooli olisi julkisen sektorin elimiä tukeva ja avustava, eikä siihen liittyisi julkisen sektorin elimiin kohdistuvaa valvontaa. Datanhallinta-asetuksen 2 luvun osalta toimivalta valvoa asiaan liittyvää henkilötietojen käsittelyä kuuluisi tietosuojaavaltuutetun toimistolle. Datanhallinta-asetuksen mukaan julkisen sektorin elin olisi henkilötietojen käsittelyn osalta rekisterinpitäjä ja vastaisi näin lopulta siitä, että henkilötiedot on tietojen uudelleenkäytössä suojattu asianmukaisella tavalla ja että henkilötietojen käsittely uudessa käyttötarkoituksessa tapahtuisi tietosuoja-asetuksessa asetettujen reunaehtojen edellyttämällä tavalla.

Tietosuojavaltuutetun toimisto katsoo, että ehdotettu datanhallinta-asetuksen 7 artiklan vähimmäistason mukainen yleinen neuvontatehtävä on lähtökohtaisesti ehdotettavalla asetusmuutosehdotuksella toteutettavissa ja sinänsä perusteltu, koska myös asiaa taustoittaneessa työryhmän selvityksessä arvioitiin, etteivät julkisen sektorin elimet vielä merkittävässä määrin suunnittele asettavansa suojattua dataa uudelleenkäytettäväksi. Pidemmällä tähtäimellä on kuitenkin tarkemmin arvioitava ehdotetun sääntelyn riittävyyttä, mikäli julkisen sektorin elimet haluavat asettaa suojattua dataa, kuten henkilötietoja, saataville nykyistä laajemmin.

Keskitetyn tietopisteen osalta tietosuojavaltuutetun toimisto kiinnittää huomiota siihen, että Digi- ja väestötietovirastolle esitetyn keskitetyn tietopisteen rooli ja tehtävänkuva sekä sen yhteydet alakohtaisiin tietopisteisiin, kuten Findatan tarjoamaan omaan palveluun, tulee olla selkeitä siten, ettei ehdotettavasta sääntelystä synny ristiriitaa suhteessa voimassa olevaan toisilain sääntelyyn.

Liikenne- ja viestintävirasto katsoo, että keskitettyä tietopistettä koskevaa palvelua olisi jatkossa hyvä kehittää, jotta datanhallinta-asetuksessa tarkoitettu suojatun datan luokkien uudelleenkäyttö olisi mahdollisimman tehokasta ja hyödyntäisi yhteiskuntaa täysimääräisesti. Liikenne- ja viestintävirasto nostaa myös esille, että julkisen sektorin toimijat, jotka pitävät hallussaan datanhallinta-asetuksen II luvussa tarkoitettua dataa, voivat tarvita keskitetyltä tietopisteeltä ohjeistusta ja malleja muun ohella tietoaaineistojen kuvaamiseen ja uudelleenkäytön ehtojen luomiseen, jotta aineistot ovat hyödynnettävissä uudelleenkäyttöä varten.

3. Elinkeinoelämän näkemykset

Elinkeinoelämän keskusliitto kertoo voivansa kuvitella datanhallinta-asetuksen 7 artiklassa säädetyn tehtävän myös Traficomille, kun kyseinen organisaatio on saamassa tehtäviä myös muista EU:n datatalousstrategian säädöksistä. Elinkeinoelämän keskusliiton mukaan tilanteessa, jossa datanhallinta-asetuksen viranomaistehtävät hajaantuvat eri viranomaisille, on huolehdittava erityisesti sujuvasta yhteistyöstä ja kuultava sidosryhmiä, kuten esimerkiksi elinkeinoelämää.

Teknologiateollisuus ry pitää tärkeänä, että Suomi harjoittaa edistyksellistä tietopolitiikkaa, joka parantaa suomalaisten yritysten edellytyksiä menestyä taloudessa, jossa datan merkitys tuotannon tekijänä ja innovaatioresurssina kasvaa vauhdilla. Tämä edellyttää osaltaan EU:n datasääntelyn tehokasta ja tarkoituksenmukaista toimeenpanoa, mukaan lukien kansallisten datanhallinnan puitteiden ja käytänteiden päivittämistä. Teknologiateollisuus ry katsoo, että avoindata.fi-tyyppinen katalogiratkaisu ei vähennä uudelleenkäyttäjien kustannuksia tai tue tiedon hyödyntämistä. Teknologiateollisuus toivoo selvittävän, miten tietopistettä ja siihen liittyviä palveluita tulisi kehittää ja miten tietopisteestä vastaava DVV yhdessä datanhaltija-organisaatioina toimivien julkishallinnon toimijoiden kanssa voisi madaltaa kynnystä tiedon uudelleenkäyttöön. Tietoa avaavien viranomaisten ja sitä hyödyntävien yritysten tarpeet on otettava erityisen tarkkaan huomioon jatkoselvitystä tehtäessä. Myös verrokkimaissa tehtävät ratkaisut on hyvä kartoittaa ja huomioida ratkaisuja valmisteltaessa.

Teknologiateollisuus ry:n kantaa huolta siitä, että käsillä oleva ehdotus hajauttaisi datanhallinta-asetuksen viranomaistehtävät usealle eri taholle, ja siksi vastuullisten viranomaisten keskinäisen yhteistyön järjestämiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Asiasta olisi Teknologiateollisuus ry:n mielestä valmisteltava erillinen toimenpidesuunnitelma osana yllä

mainittua keskitetyn tietopisteen jatkokehittämisen selvitystyötä. Valmisteluun on Teknologiaateollisuus ry:n mielestä syytä osallistaa keskeiset toimijat hallinnosta ja sidosryhmistä, mukaan lukien elinkeinoelämästä, jotta niin hallinnon sisäisten kuin ulkoisten asiakkaiden näkökulmat tulevat huomioiduiksi.